

5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi'ne İlişkin Bilişsel Yapılarının İncelenmesi

Kerem BOZDOĞAN¹

Gönderim Tarihi: 17.11.2021

Yayın Tarihi: 27.05.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin bilgilerinin ve bilişsel yapılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Tarama modeliyle desenlenen bu çalışmanın verilerini toplamak için kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır. Araştırmaya 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Kayseri ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören seksen bir beşinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Kelime ilişkilendirme testinde sosyal bilgiler dersi anahtar kavramı kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilerek üç kategori oluşturulmuştur. Her kategorideki cevap kelimelerin frekansları hesaplanarak tablo haline getirilmiş ve kesme noktaları belirlenerek kavram ağları oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda öğrenciler sosyal bilgiler dersi kavramını "Uygarlıklar", "Rol, hak ve sorumluluklarımız" ve "Milli Kültür" bağlamında ilişkilendirmişlerdir. Araştırmada katılımcıların sosyal bilgiler kavramına ilişkin en çok "Haklarımız" sözcüğünü tekrarladıkları görülmüştür. Öğrencilerin söz konusu kavramla ilgili olarak kelimeler düzeyinde ilişki kurabildikleri hâlde cümle düzeyinde yeterli düzeyde ilişki kuramadıkları ve kavram yanlışlarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel yapı, kelime ilişkilendirme testi, sosyal bilgiler dersi

Investigation of 5th Grade Students' Cognitive Structures On The Social Studies Lesson Through Word Association Tests

Abstract

This study aims to reveal the knowledge and cognitive structures of the fifth grade students about the social studies course. The word association test was used to collect the data of this study, which was designed with the survey model. 81 fifth grade students studying at a state secondary school in Kayseri province participated in the research in the fall semester of the 2021-2022 academic year. In the word association test, the social studies lesson key concept was used. The obtained data were analyzed with content analysis and three categories were created. The frequencies of the answer words in each category were calculated and tabulated, and conceptual maps were created by determining the cut-off points. As a result of the research, the students explained the concept of social studies course as "Civilizations", "Our roles, rights and responsibilities" and "National culture" related it in the context of. In the study, it was observed that the participants mostly repeated the word "Our rights" regarding the concept of social studies. It was revealed that although the students were able to establish a relationship at the words level, they could not establish a sufficient relationship at the sentence level and they had misconceptions.

Key Words: Cognitive structure, word association test, social studies

¹Sorumlu Yazar : Kerem Bozdoğan, Dr. Sınıf Öğretmeni, Gözüakçalar İlkokulu, Türkiye, kb_38@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0605-2031

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanoğlu merak ettiği sorulara cevaplar ararken çevresiyle sürekli iletişim ve etkileşim halindedir. İletişim ve etkileşim sonucunda insanoğlunun karşısına birçok kavramların çıkması kaçınılmazdır. Eğitim açısından düşünüldüğünde bu kavramlardan biri de sosyal bilgiler kavramıdır. Sosyal bilgiler dersinin ise, okullarda okutulan derslerden biri olduğu eğitim dünyasında herkesçe bilinmektedir.

Sosyal bilgiler kavramına geçmeden önce bir başka kavram olan sosyal bilimlere değinmekte yarar vardır. Sosyal bilgiler ile sosyal bilimler kavramları birbirine çok benzer görünmekle birlikte esasında birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu iki kavram arasındaki farkın ne olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Toplumların bilimsel bir yaklaşımla incelendiği disiplinlerden oluşan sosyal bilimler, esasında beşerî anlayışın gelişmesi için gruplar içinde meydana gelen insan etkinliklerini inceler. Bu yüzden sosyal bilimler, çeşitli ve karışık sorunlarla karşı karşıya gelen insan ve toplumların yaşamında önemli bir yer tutmaktadır (Köstüklü, 2001). Dolayısıyla sosyal bilimler için, geçmiş ve günümüz bağlamında insan ve toplum ile ilgili araştırma-inceleme yapan disiplinlerin bütünüdür denilebilir. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilimler insan ve toplum ile ilgili konularda üretilen ve üretilmekte olan bilimsel bilgiyi ifade eder (Kabapınar, 2014).

Tarih, hukuk, vatandaşlık bilgisi, sosyoloji, antropoloji, coğrafya ve psikoloji gibi önemli bilimlerin yer aldığı konu alanları sosyal bilimleri oluşturur. Sosyal bilgiler ise bir öğretim programı olup öğretim kurumlarında bulunan eğitim alanlarının ortaya çıkardığı bir kavramdır. Başka bir deyişle sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin eğitimsel ilkeler kapsamında özel bir kitle olan öğrenciler için basitleştirilmiş şeklidir. Sosyal bilgiler, sosyal bilimler alanında akademik ortamda üretilen bilimsel bilgileri kullanmakta ve bu bilimsel bilgileri öğrencilere sunarken öğrencilerin yaş kuşağı, ilgi ve gereksinimleri ile hazır bulunuşluk düzeyini de dikkate almaktadır. Ders olarak düşünüldüğünde sosyal bilgiler dersi, insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak incelerken, öğrencilerin insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve tecrübelerini geliştirmesine imkân sağlamakla birlikte bireyin kendisini, değerlerini ve düşüncelerini keşfişinin ortamını hazırlayan bir ders de olabilmelidir (Kabapınar, 2014; Turan & Ulusoy, 2005).

Bir ders olarak sosyal bilgiler çeşitli disiplinlerden oluşur. Amerika Birleşik Devletleri'nde halk eğitimi, tarih, coğrafya ve yurttaşlık temel konular arasındaydı. 19. yüzyılın sonlarında Amerikan müfredatında ön plana çıkmıştır. 20. yüzyılın başlarında psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi ve siyaset bilimi gibi yeni konular da benimsenmiş ve ardından, 1916'da bir okul dersi olarak sosyal bilgiler doğmuştur. Bu yeni müfredatın gelişmekte olan yıllarında çokkültürlülük, hukukla ilgili eğitim, hizmet öğrenimi, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve çevre eğitimi gibi çeşitli konular sosyal bilgilerin yönleri olarak bilinmeye başlamıştır. Bunun nedeni olarak da sosyal bilgilerin özünde bir şemsiye tasarımı olmasıdır. Yani bir varlık olarak sosyal bilgiler, insanlığın sosyal doğasını insan olmanın ne anlama geldiğiyle birleştiren kapsayıcı bir kavramdır (Ross, 2014).

1970'li yıllarda Barr, Barth ve Shermis tarafından sosyal bilgilere ilişkin yapılan tanım dünya genelinde kabul görmüştür. Bu tanımda öğrencilere vatandaşlık becerilerinin aktarımını sağlamak amacıyla sosyal bilgilerin, sosyal ve beşerî bilimleri kaynaştıran bir ders olduğu yönünde vurgu yapmışlardır (Barr, Barth ve Shermis, 2013).

1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies) tarafından sosyal bilgilerin tanımına yönelik olarak sosyal bilgilerin, bireylerin vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimleri birleştiren bir çalışma alanı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin temel amacının, kültürel çeşitliliğe sahip

demokratik toplumlarda yaşayan bireylere bilgiye dayalı mantıklı kararlar alabilme yeteneklerini geliştirmelerine yardım etmek olduğu ifade edilmiştir (NCSS, 1994).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımlanmış olduğu 2005 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre sosyal bilgiler bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesini sağlamaya yönelik; ekonomi, psikoloji, tarih, coğrafya, sosyoloji, felsefe, antropoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; bir ünite ya da tema altında öğrenme alanlarının birleştirilmesini içeren; geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında insanın sosyal ve fizikî çevresiyle girdiği etkileşiminin incelendiği; toplu öğretim yaklaşımından hareketle oluşturulan bir ilköğretim dersidir şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2005).

İlkokul ve ortaokula başlayan öğrencilerin günlük yaşamlarında zaman zaman bazı sosyal kavramlarla ilk kez karşılaşmaktadır. Bu kavramları bilmediklerinden dolayı anlamakta sıkıntı yaşamakta, birbirine karıştırabilmekte veya kavramlarla ilgili yanlışlara sahip olmaktadır. Okullarda bazı derslerin geleneksel yöntemlerle işlenmesi ve teknolojik ekipmanların yetersiz kalması sonucu, öğrencilerin konuları anlamlı öğrenmeleri zorlaşmaktadır (Yazıcı & Sabancı, 2003). Dolayısıyla okullarda kavramların doğru öğretilmesi oldukça önemlidir. Çünkü insan zihninin temel yapıtaşları olan kavramların açıklığı ve çeşitliliği, bireylerin öğrenmelerinin anlamlı olması ile doğru orantılı olmaktadır (Fidan, 2012).

Sosyal bilgiler derslerinde onlarca kavram bulunmaktadır ve yukarıda da bahsedildiği gibi öğrenciler bu kavramların bazılarını kavramakta zorlanmakta veya hiç kavrayamamaktadır. Bu yüzden sosyal bilgiler derslerinde kavramların doğru, anlamlı ve etkin bir biçimde öğretilmesi, dersin hedeflerine ulaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Sosyal bilgiler derslerinde öğrenciler öğrendikleri bilgileri ve kavramları günlük yaşamlarında aktif bir şekilde kullanarak kendi bilişsel yapılarını olumlu yönde inşa edebilecekleri gibi karşılaşabilecekleri problemleri de çözebilme becerilerini kazanabilirler. Bu açıdan düşünüldüğünde öğrencilerin sahip olduğu bilgiler ve kavramlar ortaya çıkarılarak varsa kavram yanlışları, kavram öğrenmedeki eksiklikleri giderilmelidir.

Öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak sahip oldukları bilgi ve becerileri gerçek yaşamda ne kadar kullandıklarını ve uyguladıklarını belirlemek amacıyla alternatif ölçme araçları kullanılabilir. Alternatif ölçme değerlendirme yaklaşımında birbirinden bağımsız ve kopuk bilgi parçalarını değerlendirmektense birbirine bağlı iyi yapılanmış bir bilgi ağını değerlendirmenin daha önemli olduğu belirtilmektedir. Ürün (sonuç) değerlendirmenin yanı sıra daha çok süreç odaklı birçok araçlar, alternatif ölçme ve değerlendirme araçları kapsamında ele alınabilir. Bunlardan biri de kelime ilişkilendirme testidir (Çalışkan & Yiğittir, 2015: 287, MEB, 2005)

Önceden belirlenmiş kelimelerin öğrencilerde ürettiği çağrışımların doğrudan incelenmesini sağlayan bir teknik olan kelime ilişkilendirme testleri (kelime çağrışımı) ile öğrencilerin yaratıcılıklarının geliştirilerek onları tanımada bir fırsat elde edilmiş olur (Şimşek, 2014)

Kelime ilişkilendirme testleri, hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi itibarıyla fazla zaman almayan kolay bir yöntemdir. Bu sebeple öğretmenler tarafından tercih edilebilir. Ayrıca bu test hem küçük gruplar hem de büyük öğrenci gruplarına rahatlıkla uygulanabilir. (Tokcan, 2015)

Alan yazın incelendiğinde kelime testleriyle öğrencilerin çeşitli kavramlara ait bilişsel yapılarının ortaya konulduğu araştırmalar bulunmaktadır (Aladağ & Yılmaz, 2014; Çelikkaya & Kürümlüoğlu, 2019; Deveci, Köse & Bayır, 2014; Gürkan, Aksoy & Erbağcı, 2020; Işıklı, Taşdere & Göz, 2011; Karakuş, 2019; Kaya, Aladağ & Akkuş, 2021; Kostova & Radoynovska, 2008; Özkara & Bozyiğit, 2020; Öztürk & Özcan, 2017; Özyurt & Yalman, 2020; Sucu, 2021; Şahin & Kılıç, 2020; Tezcan, 2019; Tokcan & Yiter, 2017; Ünal & Er, 2017; Yazıcı, Kulaca & Ertürk, 2021). Yapılan çalışmalara

bakıldığında, kelime ilişkilendirme testlerinin sosyal bilgiler dersi çatısı altında ele alınabilecek kavramlar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür (Doğal afetler, yenilebilir enerji, yeryüzü şekilleri, çevre sorunları, demokrasi, Atatürk İlkeleri, Osmanlı, fetih, antlaşmalar, tarih, coğrafya vb.) Bunun yanı sıra sınıf öğretmeni adaylarının “sosyal bilimler” ve “sosyal bilgiler” kavramına yönelik bilişsel yapılarını ortaya çıkaran bir çalışma da mevcuttur (Deveci, Köse & Bayır, 2014). Ancak “Sosyal bilgiler dersi” kavramına yönelik ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin kavram yapılarının ortaya konulduğu başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca alan yazına bakıldığında yapılan çalışmaların orta öğretim ve lisans düzeyinde yoğunlaştığı, buna mukabil ilkökul ve ortaokul düzeyinde çalışmaların çok fazla olduğu söylenemez (Özyurt & Yalman, 2020).

İlkökul ve ortaokul programlarında yer alan sosyal bilgiler dersi “etkili ve sorumlu vatandaş yetiştirme” amacına yönelik olarak öğrencileri, toplumu, ülkeyi ve dünyayı değiştirme ve geliştirme gibi bir toplumsal güce sahiptir (Deveci, Köse & Bayır, 2014).

Tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan bir ilköğretim dersi olan sosyal bilgiler disiplini, okullarda sosyal bilgiler derslerinde işlenmektedir. Bu noktadan hareketle öğrencilerin bilişsel yapılarının, birçok disiplini barındıran sosyal bilgilere ilişkin sahip oldukları bilgilerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında ortaya konmasıyla bu dersin söz konusu disiplinlerle olan ilişkisinin boyutu görülebilecektir. Ayrıca sosyal bilgiler dersine ilişkin öğrencilerin kavram yanılgıları da belirlenebilecektir.

Bu kapsamda kelime ilişkilendirme testinin beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili bilişsel yapılarının ortaya konması ve kavram ağlarının belirlenmesi için kullanılmasıyla bu alanda yapılacak çalışmalara ve sosyal bilgiler alan yazınına kavramsal açıdan katkı sunması beklenmekte, araştırma sonuçlarıyla birlikte kavram öğretimi sürecinde öğretmenlere rehberlik yapması düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler dersine yönelik bilişsel yapıların ve kavram yanılgılarının ortaya konulmasını amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

•5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik bilişsel yapıları nasıl biçimlenmektedir?

•5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik kavram yanılgıları nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır ve araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2006). Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin bilişsel yapılarını ve kavram yanılgılarını belirlemek amacıyla kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmaya 2021-2022 öğretim yılı güz döneminde bir devlet ortaokulunda okuyan beşinci sınıf öğrencileri katılmıştır. İlk ve ortaokullarda sosyal bilgiler dersi dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar işlenmektedir. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda “Birey ve Toplum” ünitesinde yer alan “Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz” adlı konunun bulunması da araştırmaya beşinci

sınıf öğrencilerinin seçiminde etkili olmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak toplam 91 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracının tamamını doldurmayan öğrencilerden 10 tanesi kapsam dışı bırakılmış, 81 öğrenciden elde edilen veriler analiz edilmiştir. 81 katılımcının 41'i kız, 40'ı erkektir.

Veri Toplama Araçları

Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymak için veri toplama aracı olarak kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır. Öğrencilerin bilişsel yapılarını belirlemede sıklıkla kullanılan eğitim araçlarından biri de kelime ilişkilendirme testidir.

Kelime ilişkilendirme testi; öğrencilerin bilişsel yapısını ve bu yapıdaki kavramlar arasındaki ilişkileri ve bağları, dolayısıyla bilgi ağını ortaya koyabilen, uzun dönemli hafızadaki kavramlar arası ilişkilerin yeterliliğini veya anlamlılığını belirlemeye yarayan alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinden birisidir (Bahar vd., 1999).

Araştırma sonucunda “Sosyal Bilgiler Dersi” ne ilişkin elde edilen sözcükler detaylı bir şekilde incelenmiş, kesme noktaları tekrarlanan sözcükler göz önünde bulundurularak belirlenmiş ve bu yönde kavram ağları oluşturulmuştur. “Sosyal Bilgiler Dersi” anahtar kavramı seçilerek kelime ilişkilendirme testi aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

Sosyal Bilgiler Dersi :.....

İlgili Cümle :.....

Veri toplama aracında ilgili anahtar kavram bir sayfada yer almıştır. Oluşturulan veri toplama aracı öğrencilere dağıtılmadan önce testin amacı ve yönerge hakkında bilgilendirme yapılmış, yönerge bölümünde bir örnek verilmiştir. Daha sonra öğrencilere ilgili anahtar kavram için iki dakika içerisinde aklına gelen sözcükleri yazmaları istenmiştir. Ayrıca anahtar kavramların altında yer alan “ilgili cümle” bölümüne de söz konusu kavramla ilgili akıllarına gelen cümleleri yazmaları istenmiştir. Böylelikle öğrencilerin ilgili kavramla ilgili ilişki kurmaları sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada, anahtar kavram için öğrencilerin kullandıkları kelimelerin ya da kavramların kaçar defa tekrarlandığını gösteren bir sıklık tablosu oluşturulmuştur. Bu sıklık tablosu baz alınarak kavram ağı oluşturulmuştur. Bahar vd. (1999) tarafından bilişsel yapının belirlenmesi ve kavram ağının oluşturulması amacıyla ortaya konulan kesme noktası (KN) tekniği kullanılmıştır. Kelime ilişkilendirme testinde yer alan ilgili anahtar kavram için en fazla verilen cevap kelimenin belirli sayıda aşağısı kesme noktası olarak kullanılırken belli frekansın üstünde bulunan cevaplar kavram ağının ilk kısmındaki bölüme yazılır. Daha sonra kesme noktası belirli aralıklar ile aşağıya çekilerek tüm anahtar kelimeler kavram ağında ortaya çıkıncaya kadar işlem devam ettirilir.

Kelime ilişkilendirme testine öğrencilerin verdiği cevap kelimelerin sıklık sayısı hesaplanmış ve buna göre de beş kesme noktası belirlenmiştir. Dolayısıyla 81 öğrenciden elde edilen ilişkili kelimelerin hangi kesme noktasına uygun olduğu belirlenmiş ve daha sonra kavram ağı

oluşturulmuştur. Bu veriler doğrultusunda kesme noktaları 40 ve üzeri, 30-39 arası, 20-29 arası, 10-19 arası ve 5-9 arası olacak şekilde belirlenmiştir. Buradan hareketle her bir kesme noktası aralığında ortaya çıkan kavramlar o aralıktaki öğrenci sayı kadar tekrar edilmiş anlamına gelmektedir. Örneğin kesme noktasının 10-19 arasında olması demek öğrenciler tarafından sözcüklerin 10-19 arasında tekrarlandığını anlamına gelmektedir (Bahar ve Özatlı, 2003). Dolayısıyla kavram ağlarında belirlenen kesme noktalarında yer alan anahtar kavrama ilişkin kelimeler ve bunlar arasındaki ilişkilere yer verilmiştir.

Kelime ilişkilendirme testinin ilgili cümle bölümünde elde edilen veriler Gürkan (2019) tarafından geliştirilen kategoriler baz alınarak dört kategori altında sınıflandırılmıştır. Söz konusu kategoriler “Kavramla ilişkili ve bilimsel açıdan doğru cümle, kavram yanılışı içeren cümle, öznel ve gündelik bilgi içeren cümle ve kavramla ilişkisiz ifade” olarak sıralanmıştır. Araştırmacı tarafından öğrencilerin kurdukları cümleler bilgi, içerik ve anlam açısından indelenmiş, kodlanarak uygun bir şekilde sınıflandırılmıştır.

Bu araştırmada kelime ilişkilendirme testi sonuçlarının değerlendirilmesinde ve kesme noktalarının belirlenmesinde uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca sonuçların geçerliğini sağlamak amacıyla veri analiz süreci detaylı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kavramı için verdikleri cevap kelimeler araştırmacı ve uzman tarafından ayrı ayrı kodlanarak, benzerlikler ve farklılıkları belirlenmiş, görüş ayrılığı yaşanan noktalar tekrar gözden geçirilerek görüş birliğine varılmaya çalışılmıştır. Kodlamaların güvenilirliği için her iki kodlayıcı tarafından yapılan kodlamalar üzerinden uyum katsayısını hesaplamak amacıyla Miles ve Huberman’a (1994) ait olan, $Güvenirlik = \frac{Görüş\ Birliği}{(Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı)} \times 100$ formülü kullanılmıştır. Yapılan kodlamalar sonucunda benzerlik oranı %90 olarak bulunmuştur.

Katılımcılara ait cümlelerin hangi öğrenciye ait olduğunun anlaşılabilmesi için kodlama yapılmış, yapılan alıntıların hangi katılımcı tarafından oluşturulduğunu gösteren bilgiler alıntının sonuna eklenmiştir. Örneğin; “E38” kodu 38 numaralı testi dolduran öğrencinin erkek öğrenci; “K17” kodu 17 numaralı testi dolduran öğrencinin kız öğrenci olduğunu ifade etmektedir.

Bulgular

Sosyal bilgiler dersi anahtar kavramıyla ilgili olarak beşinci sınıf öğrencilerince verilen cevap kelimelere bakıldığında öğrencilerin muhtelif kelimeler ürettikleri görülmektedir. Söz konusu farklı cevap kelimeler kodlanmış, anlamsal ve birbirine yakın ilişkisi olanlar bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi anahtar kavramı için verilmiş olan cevap kelimelerden toplam dört farklı kategori oluşturulmuştur. Her kategori içerisinde yer alan cevap kelimeler ilgili kategori başlığı altında toplanarak frekanslarıyla birlikte tablo halinde listelenmiştir (Tablo 1). Tablo 2’de ise beş ve beşten fazla tekrarlanan cevap kelimelere ilişkin kategori ve frekans tablosu verilmiştir. Anlamsız ve konu alanıyla bir ilişkisi olmayan cevap kelimeler kategorilere dâhil edilmemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, tablo ve şekillerle gösterilmiştir. Sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin üretilen sözcüklerin frekansları ve buna ilişkin kategoriler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Kavramına İlişkin Elde Edilen Bulgulara ait Frekanslar ve Kategoriler

Kategoriler	Kelimeler	f	Kelime Sayısı/Toplam Frekans
Uygarlıklar	Anadolu Uygarlıkları	16	13/77
	Uygarlıklar	16	
	Hititler	10	
	Mezopotamya Uygarlıkları	8	
	Frigler	5	
	Lidyalılar	5	
	Sümerler	4	
	Urartular	4	
	İyonlar	3	
	Asurlar	2	
	Babiller	2	
	Geçmişe Yolculuk	2	
	Geçmiş Zaman	2	
	Kadeş Anlaşması	1	
M.Ö-M.S	1		
Rol, Hak ve Sorumluluklarımız	Haklarımız	43	6/92
	Sorumluluk	37	
	Çocuk Hakları	5	
	Rol	4	
	Rol, Hak ve Sorumluluk	2	
	Oyun Hakkı	1	
Milli Kültürümüz	Kültürümüz	20	21/75
	Kültürel Zenginlikler	13	
	Gelenekler	7	
	Halk Oyunları	7	
	Bayramlar	6	
	Geleneksel Yemeklerimiz	3	
	Görenekler	3	
	El Sanatlarımız	2	
	Geleneksel Ögeler	2	
	Dini Bayramlarımız	1	
	Düğünler	1	
	Eski Eserler	1	
	Eski Kültürler	1	
	Eski Tarihi Yapılar	1	
	Kültürel Bilgiler	1	
	Kültürel Faaliyet	1	
	Kültürel Miras	1	
	Kültürel Özellikler	1	
	Kültürel Yemekler	1	
Kültürümüzdeki Değişiklikler	1		
Oyunlar	1		

Tablo 1'e bakıldığında sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin olarak toplam 40 kelime üretilmiş ve bu kelimelerin frekansı 244 olarak bulunmuştur. Bu kelimeler "Uygarlıklar; Rol, Hak ve Sorumluluklarımız; Milli Kültürümüz" olmak üzere 3 kategori altında birleştirilmiştir. Uygarlıklar kategorisinde en çok tekrarlanan kelime "Anadolu Uygarlıkları, Uygarlıklar" (f=16), Rol, Hak ve Sorumluluklarımız kategorisinde en çok tekrarlanan kelime "Haklarımız" (f=43) ve Milli Kültürümüz kategorisinde en çok tekrarlanan kelime ise "Kültürümüz"dür (f=20).

Tablo 2’de frekans sayısı 5 ve üzeri olan kelimeler ile kategoriler verilmiştir.

Tablo 2. *Frekans sayısı 5 ve üzeri olan kelimeler*

Kategoriler	Kelimeler	f	Kelime Sayısı/Toplam Frekans
Uygarlıklar	Anadolu Uygarlıkları	16	6/60
	Uygarlıklar	16	
	Hititler	10	
	Mezopotamya Uygarlıkları	8	
	Frigler	5	
	Lidyahılar	5	
Rol, Hak ve Sorumluluklarımız	Haklarımız	43	3/85
	Sorumluluk	37	
	Çocuk Hakları	5	
Milli Kültürümüz	Kültürümüz	20	5/75
	Kültürel Zenginlikler	13	
	Gelenekler	7	
	Halk Oyunları	7	
	Bayramlar	6	

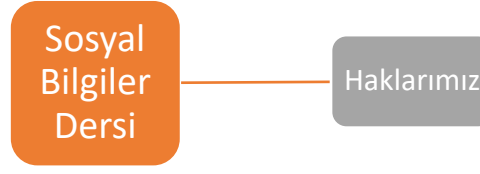
Tablo 2’ye göre “Uygarlıklar” kategorisi 6 kelimeye ve 60 frekansa sahiptir. “Rol, Hak ve Sorumluluklarımız” kategorisi 3 kelime ve 85 frekansa sahip iken “Milli Kültürümüz” kategorisi 5 kelime ve 75 frekansa sahiptir.

Sosyal bilgiler dersi kavramı için Uygarlıklar kategorisinde “Anadolu Uygarlıkları, Uygarlıklar, Hititler, Mezopotamya Uygarlıkları, Frigler, Lidyahılar” kelimeleri; Rol, Hak ve Sorumluluklarımız kategorisinde “Haklarımız, Sorumluluk, Çocuk Hakları” kelimeleri ve Milli Kültürümüz kategorisinde “Kültürümüz, Kültürel Zenginlikler, Gelenekler, Halk Oyunları, Bayramlar” kelimeleri 5 ve üzerinde frekansa sahip olarak tekrarlandığı görülmüştür

5’in altında frekansa sahip kelimeler “Uygarlıklar” kategorisinde “Sümerler, Urartular, İyonlar, Asurlar, Babiller, Geçmiş Yolculuk, Geçmiş Zaman, Kadeş Anlaşması, M.Ö-M.S” olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde “Rol, Hak ve Sorumluluklarımız” kategorisinde “Rol, rol, hak ve sorumluluk, oyun hakkı” kelimeleri ve “Milli Kültürümüz” kategorisinde “Geleneksel yemeklerimiz, görenekler, el sanatlarımız, geleneksel öğeler, dini bayramlarımız, düğünler, eski eserler, eski kültürler, eski tarihi yapılar, kültürel bilgiler, kültürel faaliyet, kültürel miras, kültürel özellikler, kültürel yemekler, kültürümüzdeki değişimler ve oyunlar” kelimelerinin frekansı 5’in altındadır.

Tablo 2’deki frekans tablosuna göre hazırlanan ve öğrencilerin bilişsel yapısını gösteren kavram ağları aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir. Kavram ağlarında her kesme noktası farklı bir kutucuk içinde gösterilmiştir. Ayrıca aynı kesme aralığında bulunan fakat farklı kategorilere sahip olan sözcükler için farklı renkli punto ile yazılmış, böylelikle yeni kavramların takip edilmesi kolaylaştırılmıştır.

Çalışmada kesme noktalarına göre 5 ve üzerinde frekansa sahip olan sözcükler şekillerle gösterilmiştir. Öğrenciler tarafından üretilen sözcükler kesme noktalarına göre aşağıda şekillerde sunulmuştur. Buna göre kesme noktası 40 ve yukarısı için oluşturulan kavram ağı şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1. Kesme Noktası 40 ve Yukarısı İçin Oluşturulan Kavram Ağı

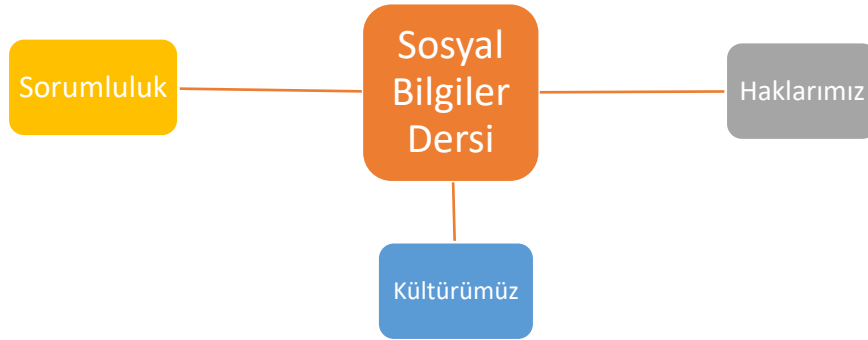
Kesme noktası 30-39 arası için oluşturulan kavram ağı aşağıda şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Kesme Noktası 30-39 Arası İçin Oluşturulan Kavram Ağı

Şekil 2’de görüldüğü gibi, bu aralıkta beşinci sınıf öğrencileri sosyal bilgiler dersi kavramı ile “sorumluluk” sözcüğünü ilişkilendirmişlerdir.

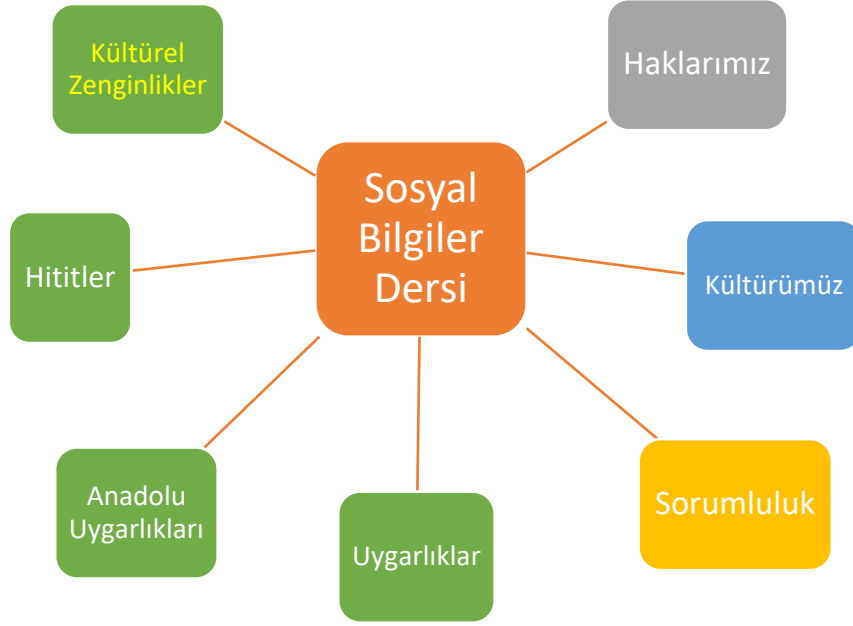
Kesme noktası 20-29 arası için oluşturulan kavram ağı aşağıda yer alan Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Kesme Noktası 20-29 Arası İçin Oluşturulan Kavram Ağı

Şekil 3’te görüldüğü gibi, bu aralıkta beşinci sınıf öğrencileri tarafından sosyal bilgiler dersi kavramı ile “Kültürümüz” sözcüğünü ilişkilendirmişlerdir.

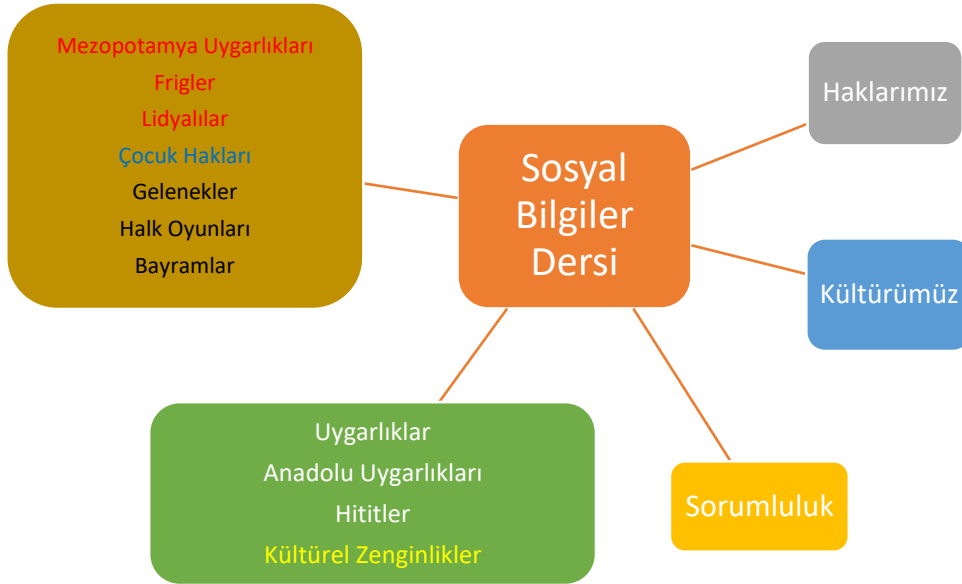
Kesme noktası 10-19 arası için oluşturulan kavram ağı aşağıda yer alan Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Kesme Noktası 10-19 Arası İçin Oluşturulan Kavram Ağı

Şekil 4'te görüldüğü gibi bu aralıkta beşinci sınıf öğrencileri tarafından sosyal bilgiler dersi kavramına yönelik olarak “Uygarlıklar, Anadolu Uygarlıkları, Hititler ve Kültürel Zenginlikler” sözcükleri üretilmiştir. “Uygarlıklar, Anadolu Uygarlıkları, Hititler” sözcükleri Uygarlıklar kategorisinde yer alırken, “Kültürel Zenginlikler” sözcüğü ise “Milli Kültürümüz” kategorisinde yer almaktadır. Kesme noktası 10-19 arası için kategori farklılıkları, farklı renkli punto ile gösterilmiştir.

Kesme noktası 5-9 arası için oluşturulan kavram ağı aşağıda yer alan Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Kesme Noktası 5-9 Arası İçin Oluşturulan Kavram Ağı

Bu aralıkta öğrencilerin bilişsel yapısını ortaya koyan kavramlar arasındaki bütün ilişkiler ortaya konulmuştur. Sosyal bilgiler dersi kavramına yönelik olarak “Mezopotamya Uygarlıkları, Frigler, Lidyalılar, Çocuk Hakları, Gelenekler, Halk Oyunları ve Bayramlar” sözcükleri üretilmiştir. “Mezopotamya Uygarlıkları, Frigler, Lidyalılar” sözcükleri Uygarlıklar kategorisinde, “Çocuk Hakları” sözcüğü Rol, Hak ve Sorumluluklarımız kategorisinde ve “Gelenekler, Halk Oyunları ve

Bayramlar” sözcükleri ise “Milli Kültürümüz” kategorisinde yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersi kavramına yönelik olarak en çok üretilen sözcük “Haklarımız” iken en az üretilen sözcükler ise “Frigler, Lidyalılar ve Çocuk Hakları” olmuştur.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi anahtar kavramına ilişkin kurdukları cümleler incelenerek içerdikleri anlamlara göre gruplandırılmıştır. Bu kategoriler “kavramla ilişkili ve bilimsel açıdan doğru cümle, kavram yanılıgısı içeren cümle, öznel ve gündelik bilgi içeren cümle ve kavramla ilişkisiz ifade” olarak sıralanmıştır. Kategoriler oluşturulurken Gürkan’ın (2019) geliştirdiği kategorilerden yararlanılmıştır. Tablo 3’te sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin öğrencilerin oluşturdukları cümle örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersi Kavramına İlişkin Üretilen Cümle Örnekleri

Kavramla İlişkili ve Bilimsel Açıdan Doğru Cümle Örnekleri	Kavram Yanılıgısı İçeren Cümle Örnekleri	Öznel ve Gündelik Bilgi İçeren Cümle Örnekleri	Kavramla İlişkisiz İfade Örnekleri
SB dersine göre sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz.	SB dersine göre dağlarımız yeşildir.	SB dersinde bilgilerimiz artıyor.	Bayramda büyüklerimizin ellerini öperiz.
SB dersi aslında başka bilimlerin toplanmış hâlidir.	SB dersi insanları sosyalleştirir.	SB dersinde 3. Üniteye giriş yaptık.	Tarih dersini çok severim.
SB dersinde tarih ve haklarımızı öğreniriz.	SB dersi bize herşeyi öğretir.	SB dersi empatili olmamızı sağlar.	Hayata hazırlık Sümerler yazının icadını buldu.
SB dersi bize kültürümüzü ve tarihi eserleri anlatıyor.			

Tablo 3 baz alınarak aşağıda öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına ilişkin ürettikleri bazı cümle örneklerine yer verilmiştir.

Kavramla ilişkili ve bilimsel açıdan doğru cümle kategorisindeki örnekler aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler dersi aslında başka bilimlerin toplanmış hâlidir [K81]”

“Sosyal bilgiler dersi bize kültürümüzü ve tarihi eserleri anlatıyor [K31]”

“Sosyal bilgiler dersinde tarihimizi öğreniyoruz [E28]”

“Sosyal bilgiler dersine göre sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz [K50], [E17]”

“Sosyal bilgiler dersinde haklarımızı ve sorumluluklarımızı öğreniyoruz [K67]”

“Sosyal bilgiler dersinde tarih ve haklarımızı öğreniriz [K34]”

Kavram yanılıgısı içeren cümle kategorisinde öğrencilerin ürettiği cümleler şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersi bize her şeyi öğretir [E9]”

“SB dersi insanları sosyalleştirir [E14]”

“Sosyal bilgiler dersine göre dağlarımız yeşildir [K80]”

“Sosyal bilgiler dersi bizi hayata bağlar [E27]”

Öznel ve gündelik bilgi içeren cümle kategorisinde öğrencilerin verdiği örnekler şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersini çok seviyorum [E23], [E12], [K65]”

“Sosyal bilgiler dersi empatili olmamızı sağlar [E54]”

“Sosyal bilgiler dersinde bilgilerimiz artıyor [K58]”

“Sosyal bilgiler dersi eğitici ve öğretici bir derstir [K61]”

“SB dersinde 3. üniteye giriş yaptık [K68]”

Kavramla ilişkisiz ifade örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Bayramda büyüklerimizin ellerini öperiz”

“Tarih dersini çok severim [K47]”

“Hayata hazırlık [K43]”

“Sümerler yazının icadını buldu [K39]”

“Bizim kültürümüzün çok iyi olduğunu düşünüyorum [E15]”

“Kültürel yozlaşma [E6]”

Sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin kurulan cümlelerin frekans sayıları aşağıdaki tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4’e boş bırakılan cümlelerin sayısı da eklenmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersi Kavramına İlişkin Üretilen Cümlelerin Frekansı

Kavramla İlişkili ve Bilimsel Açıdan Doğru Cümle Örnekleri	Kavram Yanılgısı İçeren Cümle Örnekleri	Öznel ve Gündelik Bilgi İçeren Cümle Örnekleri	Kavramla İlişkisiz İfade	Boş Bırakılan
11	5	23	21	21

Tablo 4 incelendiğinde “Kavramla ilişkili ve bilimsel açıdan doğru cümle örnekleri” kategorisinde, sosyal bilgiler dersi kavramının en az bir özelliğini yansıtan ve örneğini içeren, sosyal bilgiler dersi anahtar kelime ile ilişkili bilimsel açıdan doğru cümlelere yer verilmiştir. “Kavram yanılgısı içeren cümle örnekleri” kategorisinde sosyal bilgiler dersi kavramını farklı, yanlış anlamı olan kavram ve ifadelerle kullanılan cümleler ile kavramın özelliğini ve örneğini içermeyen örnek cümlelere yer verilmiştir. “Öznel ve gündelik bilgi içeren cümle örnekleri” kategorisinde, kişisel görüş, duygu, düşünce ve inançları yansıtan, gündelik bilgi özelliği gösteren, yüzeysel bilgi içeren örnek cümlelere yer verilmiştir. “Kavramla ilişkisiz ifade örnekleri” kategorisinde, sosyal bilgiler dersi kavram kelimesinin kullanılmadığı, kavramla bir ilgisi olmayan veya cümle olmayan ifadelere bu kategori altında yer verilmiştir.

Tablo 4’e göre 11 öğrenci sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin bilimsel açıdan doğru ve kavramla ilişkili olarak cümle kurabilmiştir. 5 öğrencinin kurduğu cümleler kavram yanılgısı içerirken 23 öğrenci öznel ve gündelik bilgi içeren cümle kurmuştur. Kavramla ilişkisiz ifade kullanan 21 öğrenci bulunurken yine aynı sayıda öğrenci cümle kuramamış ve boş bırakmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki bilişsel yapıları kelime ilişkilendirme testi aracılığı ile tespit edilmesi amaçlanmıştır. Kelime ilişkilendirme testinden elde edilen bulgulardan yola çıkılarak “Sosyal bilgiler dersi” anahtar kavramına ilişkin elde edilen cevap kelimelerden toplam 3 kategori oluşturulmuştur. Sosyal bilgiler dersi anahtar kavramı için kelime ilişkilendirme testinden elde edilen cevap kelime sayısı toplam 40 ve bu kelimelerin toplam frekansı 244 olarak bulunmuştur. Frekans sayısı 5 ve üzeri olan kelimeler için elde edilen cevap kelime sayısı toplam 14 ve bu kelimelerin toplam frekansı ise 220’dir.

Birinci kategoride elde edilen bulgulara bakıldığında öğrenciler sosyal bilgiler dersi kavramına yönelik olarak ürettikleri kelimeleri “Uygarlıklar” bağlamında ilişkilendirdikleri söylenebilir. Bu kategoride beşinci sınıf öğrencileri tarafından üretilen kelimeler; Anadolu uygarlıkları (16), Uygarlıklar (16), Hititler (10), Mezopotamya uygarlıkları (8), Frigler (5), Lidyalılar (5), Sümerler (5), Urartular (5), İyonlar (3), Asurlar (2), Babiller (2), Geçmişe yolculuk (2), Geçmiş zaman (2), Kadeş anlaşması (1) ve M. Ö-M. S (1) şeklindedir. Beşinci sınıf ders kitabında bu kelimelerin daha çok “Geçmişe Yolculuk” başlıklı ikinci üniteye geçtiği görülmektedir (Harut, 2021). Ders kitabında “Geçmişe Yolculuk” ünitesinde “Sümerler, Babiller, Asurlar” Mezopotamya uygarlıkları konu başlığında yer alırken “Hititler, Frigler, İyonlar, Urartular ve Lidyalılar” ise Anadolu uygarlıkları başlığında yer almaktadır. Frekansı 5 ve 5 üzeri olan kelimeler “Hititler, Frigler ve Lidyalılar”dır. Dolayısıyla Anadolu uygarlıklarının, Mezopotamya uygarlıklarından daha fazla frekansa sahip olmasının nedeni öğrencilerin daha fazla ilgisini çekmiş olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca Kadeş Anlaşması ve M.Ö – M.S gibi kelimelerin frekansı bir olmasına rağmen sosyal bilgiler ders kitabında geçmektedir. Dolayısıyla “Uygarlıklar” kategorisi için öğrenciler tarafından anlamsız bir kelime üretilmediği yorumu yapılabilir.

“Uygarlıklar” kategorisi için ulaşılan sonuçlar incelendiğinde beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini daha çok tarih konuları ve kavramlarıyla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Yaşar ve Gürdoğan Bayır’ın (2010) yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencileriyle sosyal bilgilere yönelik metafor çalışması yapılmış, öğrencilerin sosyal bilgileri tarih disiplini ile ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır. Deveci, Köse ve Gürdoğan Bayır’ın (2014) yaptıkları çalışmada 31 öğretmen adayı sosyal bilgileri “Tarih” kavramı ile ilişkilendirmiştir. Al-Nofli (2009) sosyal bilgilerin içerik alanlarını belirlemek amacıyla 538 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda “tarih” en önemli içerik alanlarından biri olarak belirlenmiştir. Çırak’ın (2021) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin hatırladıkları bilgilerin bir kısmı tarih teması altında toplanmıştır. Büyükalın ve Yaylacı’nın (2018) sosyal bilgiler kavramına ilişkin yaptıkları çalışmada normal gelişim gösteren öğrenciler ile kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin sosyal bilgileri çoğunlukla “tarih” ve “geçmiş” kavramlarıyla açıklamışlardır. Stodolsky, Salk ve Glaessner’in (1991) 60 beşinci sınıf öğrencisi ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin sosyal bilgileri çoğunlukla belirli bir yer, kişi, olay veya tarihsel dönemler olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin yarıya yakını sosyal bilgileri tarih disiplini ile eşdeğer tutmuştur. Bu araştırmacıların ulaştığı bulgular ile bu çalışmadaki bulgular birbiri ile örtüşmektedir.

İkinci kategoride elde edilen bulgulara bakıldığında beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini “Rol, Hak ve Sorumluluklarımız” bağlamında ilişkilendirdikleri söylenebilir. Bu kategoride üretilen kelimeler; Haklarımız (43), Sorumluluk (37), Çocuk hakları (5), Rol (4), Rol, hak ve sorumluluk (2) ve Oyun hakkı (1) şeklindedir. Beşinci sınıf ders kitabında bu kelimelerin daha çok “Bir Bütünün Parçasıyız” başlıklı birinci üniteye geçtiği görülmektedir (Harut, 2021). Söz konusu ünitenin “Rollerimiz, Haklarımız ve Sorumluluklarımız Var” konu başlığı içerisinde rol, hak ve sorumluluk kavramları izah edilmiş; “Okuldaki haklarımız”, “Okuldaki sorumluluklarımız”, “Haklarımla varım” gibi başlıklar altında çeşitli örnekler verilmiş ve “Çocuk hakları, oyun oynama hakkı” gibi konulara yönelik açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca günlük hayatta üstlenilen roller, bu rollere ait hak ve sorumluluklara uygun davranışlara değinilmiştir (Harut, 2021). Buradan hareketle bu kategoride üretilen tüm kelimelerin ders kitabında mevcut olduğu görülmektedir. En çok üretilen kelime “Haklarımız” (43) kelimesidir. Beşinci sınıf ders kitabında “Temel yaşama hakkı”, “Sağlık hakkı”, “Eğitim hakkı”, “Dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı” gibi birçok haklara yer verilmiştir. Buna rağmen sadece beş öğrenci tarafından “Çocuk hakları”, bir öğrenci tarafından da “Oyun hakkı” kelimesi üretilmiştir. Burada öğrencilerin çoğunluğu, haklarının

bilincinde olarak genel bir ifade şeklinde “Haklarımız” kelimesini üretmiş, fakat hangi haklara sahip olduklarını belirtmemişlerdir. Bu durum, en çok üretilen ikinci cevap kelime olan “Sorumluluk (37)” kelimesi için de geçerlidir. Dolayısıyla öğrencilerin hangi haklara ve sorumluluklara sahip olduklarına ilişkin daha belirgin cevap kelime üretememeleri bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

“Rol, Hak ve Sorumluluklarımız” kategorisi için ulaşılan sonuçlar incelendiğinde beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini daha çok insan hakları ve vatandaşlık alanı kavramları ile ilişkilendirdikleri söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin öğrenme alanlarında; insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır (MEB, 2018). Brewer’in (2003) yaptığı çalışmada stajyer öğretmenler sosyal bilgileri üç kısımda ele almıştır. Bunlardan birisi de “vatandaşlık eğitimi olarak sosyal bilgiler” şeklindedir. Deveci, Köse ve Gürdoğan Bayır’ın (2014) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak en çok geliştirdikleri kelime “vatandaşlık” (f=48) iken, 14 öğretmen adayı da “hak” kavramını geliştirmiştir. Çırak’ın (2021) yaptıkları çalışmada öğrencilerin değerler temasında en çok hatırlarında tuttıkları kavramlardan birinin “sorumluluk” kavramı olduğu ortaya çıkmıştır. Mathé (2019) tarafından 264 ortaokul öğrencisi ile yapılan çalışmada öğrencilerin sosyal bilgileri, mevcut ve gelecekteki vatandaşlığa hazırlama açısından değerli olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmacıların ulaştığı bulgular ile bu çalışmadaki bulgular aynı yönde paralellik göstermektedir.

Üçüncü kategoride ulaşılan bulgulara bakıldığında beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini “Milli Kültürümüz” bağlamında ilişkilendirmiştir. Bu kategoride üretilen kelimeler; Kültürümüz (20), Kültürel zenginlikler (13), Gelenekler (7), Halk oyunları (7), Bayramlar (6), Geleneksel yemeklerimiz (3), Görenekler (3), El sanatlarımız (2), Geleneksel öğeler (2), Dini bayramlarımız (1), Düğünler (1), Eski eserler (1), Eski kültürler (1), Eski tarihi yapılar (1), Kültürel bilgiler (1), Kültürel faaliyet (1), Kültürel miras (1), Kültürel özellikler (1), Kültürel yemekler (1), Kültürümüzdeki değişiklikler (1) ve Oyunlar (1) şeklindedir. Beşinci sınıf ders kitabında yukarıda üretilen kelimelerin daha çok “Geçmişe Yolculuk” başlıklı ikinci ünite de geçtiği görülmektedir (Harut, 2021). İkinci ünite deki “Ülkemizin Güzellikleri” konu başlığında doğal varlıklar, doğal güzellikler, tarihi mekânlar, tarihi eserler, tarihi nesnelere işlenirken; “Zengin Kültürümüz” konu başlığında gelenek, görenek, örf ve âdetler gibi manevi değerler ile geleneksel yemekler, kıyafetler, halk oyunları, el sanatları, müzik aletleri, oyunlar ve türküler, milli ve dini bayramlar, düğünler konu ve kavramları işlenmiştir. Dolayısıyla bu kategoride üretilen kelimelerin ders kitabında ikinci ünite de “Ülkemizin Güzellikleri”, “Zengin Kültürümüz”, “Ortak Değerlerimiz” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” konu başlıkları ile ilişkili olduğu gözlenmiştir (Harut, 2021). Frekansı 5 ve 5’in üzerinde üretilen kelimeler “Kültürümüz (20), Kültürel Zenginlikler (13), Gelenekler (7), Halk Oyunları (7) ve Bayramlar (6)” dır. Diğer üretilen kelimeler birbirlerine çok yakın ve benzer ilişkilidir. “Eski eserler, eski kültürler, eski tarihi yapılar, kültürel bilgiler, kültürel faaliyet, kültürel miras, kültürel özellikler, kültürel yemekler, kültürümüzdeki değişiklikler” gibi sözcükler sadece birer öğrenci tarafından üretilmesine rağmen hepsi de “Kültür” kelimesi etrafında toplanmıştır denilebilir.

Council of Europe (1996) ve Brooks’a göre (1986) kültürel içerikler günlük yaşam (yiyecek, içecek, masa adabı, yemek ve çalışma saatleri, resmi tatiller, boş zaman faaliyetleri, sporlar, hobiler, vb.), yaşam şartları (ev şartları, yaşam standartları, refah durumları), bireyler arası ilişkiler politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, sınıfsal yapı ve ilişkiler, aile yapıları ve ilişkileri, jenerasyonlar arası ilişkiler), değerler-inançlar-davranışlar, beden dili, sosyal gelenekler (hediyeler, yemekler, içecekler, elbiseler, yasaklar vb.), gelenekselleşmiş davranışlar (dini etkinlikler, kutlamalar, festivaller, gösteriler, danslar, doğum günleri, evlilik yıldönümü, seremoniler, vb.) şeklinde sıralanmaktadır (akt. Erişti ve Belet, 2010). Bu çalışmada öğrencilerin “Milli Kültürümüz” kategorisinde üretilmiş oldukları kelimeler, söz konusu kültürel içeriklerle uyumlu ve aynı

doğrultudur. Yaşar ve Gürdoğan Bayır'ın (2010) yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgilere ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlardan birisi de “milli kültür” kavramı olduğu görülmüştür. Deveci, Köse ve Gürdoğan Bayır'ın (2014) yaptıkları çalışmada 14 öğretmen aday sosyal bilgileri “Kültür” kelimesi ile ilişkilendirmiştir. Çırak'ın (2021) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin kültür temasında en çok hatırlarında tuttıkları kavramların “Halk oyunları” ve “Geleneksel sanatlar” kavramları olduğu ortaya çıkmıştır. Büyükalan ve Yaylacı'nın (2018) sosyal bilgiler kavramına ilişkin yaptıkları çalışmada normal gelişim gösteren öğrenciler “Öğretici Yönü Olan” kategorisinde “Kültür” metaforunu geliştirmişlerdir. Stodolsky, Salk ve Glaessner'in (1991) yaptıkları çalışmada öğrencilerin beşte biri sosyal bilgileri kültürlerle ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla söz konusu araştırmacıların ulaştığı sonuçlar ile bu çalışmadaki sonuçlar benzerlik göstermektedir.

Tüm kategoriler için elde edilen bulgulara bakıldığında beşinci sınıf öğrencilerinin “Sosyal bilgiler dersi” kavramına yönelik ürettikleri kelimeleri daha çok ünite ve konu başlıkları ile ilişkilendirdikleri ve ayrıntıya girmedikleri görülmektedir. Halbuki “Sosyal bilgiler dersi” sadece işlenen konu başlıklarından ibaret değildir. Sosyal bilgiler dersi “Etkin vatandaşlık, insan ve çevre, bilim ve teknoloji, ekonomik faaliyetler ve sosyal hayat, yönetim, ortak miras” gibi daha onlarca kavramlarla da ilişkilidir. Ayrıca dördüncü sınıf ders kitabında “Kimlik”, “Sözlü Tarih”, “Millî Mücadele”, “Yönler”, “Hava Durumu”, “Doğal Afetler”, “İstekler ve İhtiyaçlar”, “Bilinçli Tüketim”, “Dünya Ülkeleri”, “Türk Cumhuriyetleri” gibi birçok konu başlıkları ve kavramlar bulunmaktadır (Tüysüz, 2021). Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini, söz konusu konu ve kavramlarla, ayrıca dördüncü sınıfta öğrendikleri bazı konu ve kavramlarla da yeterince ilişkilendiremedikleri görülmüştür. Bu durumun oluşmasında derste yapılan etkinliklerin, ders içeriğinin ve öğrencilerin derse olan tutumlarından kaynaklanmış olabilir. Nitekim Bayram'ın (2019) yaptığı çalışmada 118 5.6. ve 7. sınıf öğrencilerinin neredeyse tamamına yakını sosyal bilgiler dersi için dersin içeriği ve kapsamına yönelik biçimde algılarını yansıttıkları görülmüş ve sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin zihninde en çok derste gördükleri konu alanlarını çağrıştırdığı tespit edilmiştir. Bu sonuç ile bu araştırmanın bulgusu aynı doğrultudur.

Beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin kurdukları cümleler incelendiğinde cevap kelimelerin birçoğuyla ilişkili cümle kuramadıkları görülmüştür. 81 beşinci sınıf öğrencisinden sadece 11 öğrenci sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin bilimsel açıdan doğru ve kavramla ilişkili olarak cümle kurabilmiştir. 5 öğrencinin kurduğu cümle kavram yanlışlığı içerirken 23 öğrenci öznel ve gündelik bilgi içeren cümle kurmuştur. Kavramla ilişkisiz ifade kullanan 21 öğrenci bulunurken yine aynı sayıda öğrenci cümle kuramamış ve boş bırakmıştır. Bu noktadan hareketle öğrencilerin sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin olarak kelime düzeyinde ilişki kurabildikleri hâlde cümle düzeyinde yeterince ilişki kuramadıkları, sahip oldukları bilgileri doğru bir şekilde yapılandıramadıkları ve kavram yanlışlığına sahip oldukları söylenebilir. Bu düşündürücü durum öğrencilerin ezber yapmalarından kaynaklanmış olabileceği gibi sosyal bilgiler dersinden bağımsız olarak öğrencilerin okuduğunu anlamadaki ve ifade etmelerindeki eksikliklerinden de kaynaklanmış olabilir. Öğrencilerin günlük yaşamda kitap okuma alışkanlıklarının yetersiz olması, okuduklarını yeterince yorumlayamaması, bilgisi olduğu hâlde cümle kurma konusundaki yetersizlikleri gibi ihtimaller de söz konusu olabilir. Bu bulgulardan hareketle öğrencilerde kavramsal öğrenmenin kısmi düzeyde olduğu söylenebilir. Akpınar (2019) 28 dördüncü sınıf öğrencisi ile yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin özellikle vatandaş, sorumluluk, hak, cumhuriyet, ulusal egemenlik, demokrasi, bağımsızlık kavramlarında sorun yaşadıklarını ortaya koymuştur. Yılmaz'ın (2013) yapmış olduğu çalışmada bazı sekizinci sınıf öğrencilerin eşitlik, vatandaşlık ve egemenlik kavramlarını eksik algıladıkları, anlamlarını ifade etmekte zorlandıkları, başka kavramlarla özellikle hak, görev ve özgürlük ile karıştırdıkları ve kavram yanlışlığı içerisinde oldukları gözlenmiştir. Bu araştırmacıların bulguları ile bu çalışmanın bulguları örtüşmektedir.

Sonuç olarak tüm bulgular değerlendirildiğinde beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini “Uygarlıklar”, “Rol, Hak ve Sorumluluklar” ve “Milli Kültür” kavramları çerçevesinde ilişkilendirdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersi kavramına ilişkin kurdukları cümleler incelenmiş ve oluşturdukları cevap kelimelerin birçoğu ile ilişkili olarak cümle kuramadıkları belirlenmiştir.

Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanılarak şu öneriler getirilebilir: Sosyal bilgiler dersinde sosyal bilimlerin tarih ve vatandaşlık alanlarının yanı sıra diğer disiplinlere de yeterince önem verilmeli, öğrencilerin farkındalığı artırılmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin olumlu bakış açısı kazanmalarında daha fazla ilgi çekici etkinlikler yapmalı, örnek davranışlar sergilemelidirler. Benzer araştırmalar farklı derslerde ve farklı sınıflarda gerçekleştirilebilir.

Öğrencilerin cevap kelime olarak sosyal bilgiler dersi kavramını ilişkilendirebildikleri hâlde neden cümle düzeyinde yeterli ilişki kuramadıkları konusu okuduğunu anlama, anlatma, yorumlama becerileri açısından araştırılabilir. Bu durum Bloom Taksonomisi açısından da incelenebilir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin kavramları daha iyi anlayıp öğrenebilmeleri için ders kitaplarında kavram öğretim strateji ve tekniklerine daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülebilir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik kavram yanılgılarını gidermek amacıyla farklı öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim etkinlikleri düzenlenebilir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını tespit etmeye yönelik farklı düzeyde araştırmalar modellenmelidir.

Kaynakça

- Akpınar, B. (2019). *İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık ile ilgili kavram yanılgılarının incelenmesi ve giderilmesi: bir eylem araştırması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Aladağ, S. & Yılmaz, E. (2014). Kavramsal değişim metinlerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki kavram yanılgılarını gidermeye etkisi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 163-176.
- Al-Nofli, M. A. (2009). *Perceptions of social studies teachers about social studies goals and content areas in oman*, Southern Illinois University Carbondale, Doctoral Dissertation, Illionis.
- Bahar, M., Alex H., Johnstone & Sutcliffe, R. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33 (134), 45-55.
- Bahar, M. & Özatlı, S. (2003). Kelime ilişkilendirme test yöntemi ile lise 1. sınıf öğrencilerinin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (Çev. Ed. C. Dönmez). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bayram, F. Ö. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin çizimlerinde sosyal bilgiler dersi ve öğrenme-öğretme süreci*. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya.
- Brooks, N. (1986). Culture in the classroom. In J.M. Valdes (Eds), *Culture bound (pp. 123-129)*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Büyükalın, S. & Yaylacı, Z. (2018). Normal gelişim gösteren öğrenciler ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları. *Ankara Üniversitesi eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 679-697.
- Council of Europe (1996). *In from the margins: a contribution to the debate on culture and development in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.

- Çalışkan, H. & Yiğittir, S. (2015). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 287). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. & Kürümlüoğlu, M. (2019). Sosyal bilgiler dersi “demokrasinin serüveni” ünitesi ile öğrencilerin bilişsel yapılarının ve kavramsal gelişim süreçlerinin incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(1), 56-86.
- Çırak, A. (2021). Özel okulda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının incelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal/Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1).
- Demirkaya, H., Köç, A. ve Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-63. DOI: 10.7822/omuefd.747421
- Deveci, H., Köse, T. Ç. & Bayır, Ö. G. (2014). Öğretmen adaylarının sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları: kelime ilişkilendirme testi uygulaması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 101-124.
- Ercan, F., Taşdere, A. & Ercan, N. (2010). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla bilişsel yapının ve kavramsal değişimin gözlenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi (TUFED)*, 7(2), 136-154.
- Erişti, D. S. & Belet, D. Ş. (2010) İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım ve resimlerinde kültür algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 245-264.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Gürkan, B. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının “eğitim programı, öğretim, öğretimi planlama ve öğretimi değerlendirme” kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 633-645. DOI: 10.24106/kefdergi.2621
- Gürkan, B., Aksoy, N. C. & Erbağcı, N. (2020). Ortaokul öğrencilerinin disiplinler arası kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52(52), 617-643.
- Harut, S. B. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabı*. Ankara: Ata yayıncılık
- Işıklı, M., Taşdere A. & Göz, N. L. (2011). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğretmen adaylarının Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 50-72.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Karakuş, U. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afet kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(3), 735-751.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi* (16.baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, B., Aladağ, C. & Akkuş, A. (2021). Determining the opinions of geography teacher candidates about karst topography using the word association test and drawing-writing technique. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 44, 55-74.
- Kostova, Z. & Radoynovska, B. (2008). Word Association Test for Studying Conceptual Structures of Teachers and Students. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*, 2 (2).
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (3. baskı). Konya: Günay Ofset.
- Mathé, N. E. H (2019). PhD Revisited: Students’ Perceptions of Democracy, Politics, and Citizenship Preparation and Implications for Social Studies Education. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, 3(1), 105-115.
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4.5.6. ve 7. sınıflar)* Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- National Council for the Social Studies. (1994). Ten thematic strands in social studies. *Social Education*, 58(6), 365-368.

- Özkaral, T. C. & Bozyiğit, R. Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin yeryüzü şekillerine yönelik algılarının kelime ilişkilendirme testi (kit) aracılığıyla incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 51-63.
- Öztürk, T. & Özcan, N. Y. (2017). Sosyal bilgiler dersi "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesinde öğrencilerin kavramsal gelişim sürecinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(42), 109-123.
- Özyurt, Ö. G. & Yalman, F. E. (2020). Yenilenebilir enerji konusunda bilişsel yapının kelime ilişkilendirme testi ile belirlenmesi: mersin ili örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1320-1338.
- Ross, E. W (2014). *The social studies curriculum (4th ed.)*. United States of America: State University of New York Press
- Sucu, H. (2021). *1. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya, Türkiye.
- Stodolsky, S. S., Salk, S., & Glaessner, B. (1991). Student views about learning math and social studies. *American Educational Research Journal*, 28(1), 89-116.
- Şahin, Ş. & Kılıç, A. (2020). İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin demokrasi algılarına ilişkin kavram ağları. *Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 764-785.
- Şimşek, N. (2014). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 661). Ankara: Pegem Akademi.
- Tezcan, A. Ö. (2019). İlkokul öğrencilerinin bilişsel yapılarını tanılayıcı bir çalışma: Güvenli hayat. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 106-121. <https://doi.org/10.35675/befdergi.466665>
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H. & Yiter, E. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi kit aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 114-130.
- Turan, R. & Ulusoy, K. (2015). Sosyal bilgilerde tarihin yeri ve önemi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 122-137). Ankara: Pegem Akademi.
- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Tuna matbaacılık
- Ünal, F. & Er, H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24
- Yaşar, Ş. & Bayır Gürdoğan, Ö. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bakış açısıyla sosyal bilgiler. *E-journal of New World Sciences Academy*, 5(3).
- Yazıcı, H. & Sabancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 158
- Yazıcı, S., Kulaca, İ. & Ertürk, A. (2021). An analysis of the cognitive patterns of the eighth-grade students about the treaties that ended the Ottoman Empire through the WAT. *Turkish History Education Journal*, 10(1), 1-15. <https://doi.org/10.17497/tuhed.830434>
- Yılmaz, K. (2013). İlköğretim öğrencilerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel kavramlara ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [H. U. Journal of Education]* 28(1),453-463.